

We hebben een nieuwe vijand

Droogte

Eeuwenlang maakten we ons in Nederland druk over het gevaar van overstromingen. Maar nu lijkt niet het water maar juist het ontbreken ervan onze vijand.

Van JORIS GERRITSEN EN ERIC REIJNEN RUTTEN

Het was een ludiek idee op de redactie van De Gelderlander. Kun je met deze lage waterstanden naar de overkant van de IJssel lopen? Journalist Kay Scholten, 1,95 meter lang: „De waterstand was 1,63 meter boven NAP. Dan denk je, dat is haalbaar.”

De overkant haalde Scholten nooit. Sterker nog. Hij ging niet eens het water in. Zijn collega die hem zou begeleiden blies in de omgeving van Baak nog wel een rubber opblaaskano op, maar toen de peddel van 2,5 meter helemaal onderging, besloten ze de poging niet te wagen. „Veel te diep en je moet wel vastzitten aan een anker anders drijf je honderden meters weg. De stroming is veel te sterk. Het was een leuk idee maar er kwam niks van terecht.”

Maar toch. Het kan op dit moment wel zo zijn dat het volstrekt onmogelijk is om een van de grote rivieren lopend over te steken, de vraag is of dat zo blijft. Wie had ooit gedacht dat de rivieren zo laag zouden zakken als nu?

Is het denkbaar dat er ooit een moment komt dat er geen schip meer over de Rijn of de IJssel kan?

Het antwoord op die laatste vraag is: ja, stellen wetenschappers van de Wageningse universiteit. Als we in Nederland niks doen en niet inspelen op de gevolgen van de droogte zou dat mogelijk zijn.

Het is een wonderlijk gegeven. Nederland staat bekend als waterland. Een land dat altijd vocht tegen de gevaren van overstromingen. Na de watersnoodramp in 1953 ontstonden de Deltawerken. En na het bijzondere hoogwater van 1993 en 1995 ontstond Ruimte voor de Rivier. Miljarden zijn er al geïnvesteerd om de waterwegen veilig te maken en het project is nog steeds niet afgerond. Er wordt alles op alles gezet om het waterpeil in de rivieren te beheersen en het water zo snel mogelijk naar de zee te laten stromen. Kijk dan naar de huidige situatie. De rivieren staan zo laag dat schippers nauwelijks nog vracht mee kunnen nemen. Slechts een fractie van de mogelijke lading gaat mee. Anders lopen de schepen vast. Ook de landbouw lijdt onder de droogte. De aardappeloogst valt fors lager uit. De drooggevallen beken en sloten zijn funest voor de dieren. Zeker voor de vissen.

En nu beginnen de huizen te scheuren. Chris Derksen uit Zevenaar stond deze zomer tijdens zijn vakantie in Italië net een foto te maken van de scheve toren van Pisa toen zijn schoonvader belde. Die vertelde dat hun huis in Zevenaar, dat ze net gekocht hadden, steeds grotere scheuren vertoonde omdat de boel aan het verzakken was. „Daar stond ik bij die toren van Pisa. Hoe ironisch. We zijn hals over kop naar huis gaan.”

Sinds de zomer is Derksen druk geweest met het zoeken naar oplossingen. Hij laat binnenkort een laag van expansiehars onder de fundering van zijn huis aanbrengen, waardoor de draagkracht vergroot wordt. Of het werkt? Ervaringen met de hars elders in Zevenaar stemmen niet hoopvol: het scheuren gaat door.

De verzekering van Derksen keert niet uit, omdat de extreme droogte niet onder acute omstandigheden zou vallen. „Gelukkig zijn we nog relatief jong en kunnen we nog een heel leven hypotheek terugbetalen. Maar mijn buurvrouw is 85 en heeft scheuren van negen meter in de garage. Die krijgt dat nooit gefinancierd.”

Klimaatrecords

Het moge duidelijk zijn, de droogte is een probleem van serieuze omvang geworden. De problemen van nu zijn veroorzaakt door een uitzonderlijk droge zomer. Maar wat nu nog uitzonderlijk is, zal dat zeker niet blijven. En eigenlijk was het allemaal al voorspeld door de technische universiteit van Delft. In een rapport, uitgebracht in 2009 naar aanleiding van verzakkingen na de eveneens droge zomer van 2006, staat letterlijk: 'Krimp kan in de toekomst nog wel eens voorkomen, als de klimaatrecords weer gebroken worden.'

Voor Wim Kuijken was de afgelopen zomer ook geen verrassing. „Droge periodes kenden we al dus in die zin was ik niet verrast. De laatste keer was in in 1976. Maar we weten van het KNMI dat we dit soort periodes vaker mee gaan maken. Drie tot vijf keer zo vaak als nu.” Kuijken is de Deltacommissaris van Nederland. Namens de regering voert hij de regie over het programma dat Nederland moet beveiligen tegen te veel en tegen te weinig water.

In balans

Kuijken is gezien de omstandigheden tevreden over hoe de afgelopen zomer is verlopen. „De instanties hebben de gevolgen van de droogte redelijk kunnen beperken, hoewel de schade natuurlijk groot is.“¹ Hoewel het minder zichtbaar is dan de maatregelen tegen hoogwater investeert Nederland al fors om de gevolgen van de droogte te beperken. Tot 2021 ruim 400 miljoen euro. De opdracht is helder voor Kuijken. „We moeten er voor zorgen dat we de hoeveelheid water in Nederland beter in balans brengen. We moeten het overschot aan water in de winter beter vasthouden om zo de tekorten in de zomer op te vangen.“¹

Het klinkt makkelijker dan dat het is, water vasthouden. Dat weet ook Ton Hoitink, rivierkundige aan de Wageningen Universiteit. Hij keek wel op van afgelopen zomer. „Je weet wel dat het kan gebeuren, maar je schrikt toch als het gebeurt.“ De lage waterstanden in de rivieren dwingen om na te denken en maatregelen te nemen. Daarbij zijn er volgens Hoitink twee duidelijk problemen. „Je hebt natuurlijk de scheepvaart. Hoe houd je de rivieren bevaarbaar? Maar een ander groot probleem is de verzilting.“¹

Zeker in het westen van Nederland dreigt het zoute water van de Noordzee het te winnen van het zoete rivierwater. Het is de bedoeling dat het rivierwater in feite het zoutwater naar buiten drukt, terug naar de zee. Is er weinig rivierwater dan rukt het zoute water op. En dat heeft grote gevolgen.

„In delen van Nederland krijg je dan waterschappen die helemaal omgeven zijn met zout water. Dan kun je daar geen drinkwater meer winnen. Dan rijden straks door heel Nederland vrachtwagens rond met flessen drinkwater. Net als nu in China gebeurt. Dat moeten we niet willen. Ook de glas- en tuinbouw heeft ook zoetwater nodig. De meeste van onze gewassen kunnen niet tegen zout water“¹, legt Hoitink uit.

Het beheer van het water ligt in de regio in handen van de waterschappen. En daar maken ze zich zorgen over de droogte. Alleen in het rivierengebied valt de overlast nog mee. Dat komt door de grote rivieren die door deze regio trekken. Zeker boven de grote rivieren zijn er zorgen. Tanja Klip-Martin is dijkgraaf van Waterschap Vallei en Veluwe. „De droogte houdt ook in de herfst nog aan. Voor water zijn wij nu afhankelijk van de grote rivieren maar het water dat we inlaten (het in een gebied laten stromen van water, JG) bereikt de zandgronden van de Veluwe niet. Het water stroomt de heuvels af.“¹

De droogte zorgt nu al voor droge beken op de Veluwe. En de prognose voor de nabije toekomst is niet hoopvol. „Eigenlijk hebben we tweehonderd hele dagen met regen nodig om het tekort aan te vullen. Anders beginnen we in het het voorjaar al met een tekort.“¹

Har Frenken, collega van Klip-Martin in Limburg heeft dezelfde zorgen. „Als het niet verbetert, beginnen we het groeiseizoen met een tekort. Dan moet het weinige beschikbare water onder veel watervragers worden verdeeld. De landbouw wordt dan volledig afhankelijk van beregening.“¹

De Achterhoek is waarschijnlijk het droogste deel van Nederland. Dit gedeelte valt onder Waterschap Rijn en IJssel. Ook het waterschap waar de verzakte huizen in Zevenaar onder vallen. „We hebben zo lang mogelijk het water in sloten en beken vastgehouden zodat het grondwater op peil bleef. Maar op een gegeven moment houdt het op. Dit is echt overmacht“, stelt dijkgraaf Hein Pieper.

Samenwerken

De rondgang langs de dijkgraven en de deltacommissaris maakt duidelijk dat alle partijen in Nederland nu hard werken om de problemen met droogte te bestrijden en dat er hard nagedacht moet worden om de problemen in de toekomst te voorkomen. Samenwerken is daarbij het toverwoord. Ook over de grens. Het rivierwater komt immers uit het buitenland. „We moeten voorkomen dat ze in Duitsland en Frankrijk zoveel water vasthouden voor eigen gebruik dat het bij ons op is”, stelt Deltacommissaris Wim Kuijken. Wel benadrukken alle partijen dat Nederland nog altijd meer water binnenkrijgt dan dat we zelf gebruiken. Normaal gesproken moet het dus ook weer goed komen met deze droogte.

Blijft de vraag of er ooit periodes zijn dat er geen schepen meer over de IJssel of de Waal kunnen varen en dat we naar de overkant kunnen lopen. „Als we helemaal niks zouden doen zou het heel ver in die richting kunnen gaan. Maar dat zal echt niet zo snel gebeuren. We kunnen op dat gebied al zoveel”, legt wetenschapper Hoitink uit. Er zullen wel maatregelen nodig zijn voor de scheepvaart. Daarbij wijst Hoitink op de Maas, deze rivier is bevaarbaar door een ingenieus systeem van sluizen en stuwen. „Ik sluit niet uit dat we dit ooit zelfs in de Waal nodig hebben. We moeten er voor gaan zorgen dat de rivieren tijdens hoogwater heel snel water afvoeren en tijdens droogte zo weinig mogelijk.”

De kans dat journalist Kay Scholten ooit lopend de overkant van de rivier haalt is dus, gelukkig, nihil.
